

Анотація

В статье рассмотрены основные направления воспитания учеников во внешкольных учебных заведениях, проанализирован их опыт и перспективы деятельности.

Білоконна Н.І., Білоконенко Л.А.
Криворізький державний педагогічний університет

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

Проблемі пошуку нових підходів до підготовки майбутніх вчителів присвячені наукові праці багатьох педагогів. В нашому дослідженні ми спиралися на сучасні концепції: особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя (С.В.Бондаревська, О.Я. Савченко), вдосконалення професійної підготовки педагога (О.М. Алексюк, І.А. Зязюн, О.Г. Мороз, Л.В. Кондрацова).

Відповідно до вимог Державного стандарту загальноосвітньої та вищої школи в умовах реформування освіти в Україні надзвичайно актуальною є проблема підвищення мовної підготовки майбутнього вчителя. Щоб її реалізувати, потрібно розв'язати такі завдання: здійснити перехід від репродуктивної діяльності студентів, яка спирається лише на знання, до пошуково-творчої й систематично застосовувати нові педагогічні технології, активні методи навчання, нові системи стимулювання; створювати умови для персоніфікованої освіти.

Головним професійним “інструментом” діяльності вчителя є слово, його мовлення. Крім суто навчальної діяльності, мовлення вчителя у взаємодії з мовленням школярів є визначальним засобом їхнього спілкування, воно забезпечує рівень його культури. Тут слід погодитися з думкою вітчизняного психолінгвіста І.О. Синиці про те, що в пошуках ефективних засобів навчання ми іноді забуваємо, що якими б сучасними технічними засобами не користувалися, основним було й залишається живе мовлення.

Складний і багатогранний процес відродження національної освіти висуває особливі вимоги до вивчення мовних дисциплін у вищій педагогічній школі. Як підкреслює В.Кремень, в умовах гуманізації освіти особливої уваги потребує розробка і впровадження таких форм і методів мовної роботи, які сприяють становленню висококваліфікованих спеціалістів, майбутніх вчителів.

Питання формування мовної особистості студентів вищих педагогічних закладів знайшли відповідне відображення в наукових працях українських, російських та зарубіжних вчених. У дослідженнях розглядається складне, багаторівневе питання невід'ємного зв'язку мови та мислення (І.Огієнко, О.Потебня, Ф.Буслаєв), мови та

мовлення (К.Ушинський, Т.О.Ладиженська, М.Р.Львов, О.Н.Хорошковська, Л.О.Варзацька, М.Жовтобрюх), мови та культури особистості взагалі (В.О.Сухомлинський, В.Русанівський, П.Щербань, О.Пономарів).

Сучасна лінгвістика розглядає мовну особистість як „багатоперервний і багатокомпонентний набір мовних здібностей, умінь, готовності до здійснення мовних вчинків різного ступеня складності, що класифікуються, з одного боку, за рівнями мови (фонетика, граматики, лексики), а з іншого боку, за видами мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, письмо, читання)” [3, 29].

За визначенням українських методистів (С.Я.Єрмоленко, М.І.Мацько), „мовна особистість – це той носій мови, який не лише володіє сумою лінгвістичних знань (знає поняття і відповідні правила) чи репродукує мовну діяльність, а саме той, у кого сформувались навички активної роботи зі словом” [2, 35]. Мовна особистість, на їхню думку, починається з пробудження індивідуальної мовотворчості, що забезпечує вільне самовираження особистості в різних сферах людського спілкування.

Враховуючи, що мовний і мовленнєвий компоненти є головною ланкою у практичній діяльності вчителя, виникає потреба в удосконаленні структури і методів професійної підготовки майбутніх педагогів нефілологічних спеціальностей. Так, наприклад, формування мовної особистості майбутніх вчителів початкових класів відбувається у процесі вивчення курсів української та російської мов, дитячої літератури, спецкурсів „Порівняльна граматики української та російської мов”, „Актуальні проблеми синтаксису сучасної української мови”. Зміст цих навчальних дисциплін спрямовується на забезпечення такої мовно-теоретичної і мовленнєво-практичної підготовки, яка буде адекватною ролі педагога у сучасній школі. Як свідчить практика, сам процес навчання створює позитивні умови для розширення світогляду студентів, розвиває їхній інтелект, сприяє свідомому засвоєнню матеріалу, поглиблює мовне чуття студентів, допомагає їм набути певного лінгвістичного досвіду.

Учитель повинен усвідомити й пам'ятати, що його професійна мовленнєва діяльність має бути підпорядкована найголовнішому очікуваному результату – продуктивній мовленнєвій діяльності учнів, яка з теорією мовленнєвої діяльності має такі основні фази:

- програмування висловлювання у немовленнєвому суб'єктивному коді;
- формування плану дій уже в мовленнєвій формі;
- сам мовленнєвий факт висловлювання;
- мовлення як знаряддя, зіставлення запланованого і висловленого (в усній чи письмовій формі).

Майбутній вчитель початкових класів і ті, хто його професійно готують, мають пам'ятати, що курс української, і будь-якої іншої мови навчання, – це важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки він є не тільки окремим навчальним

предметом, а й основним засобом опанування всіх інших навчальних дисциплін. Розуміння студентами цих завдань, як свідчить практика, значно підвищує ефективність засвоєння й застосування основних положень методики навчання рідної мови молодших школярів.

Формування вміння користуватися словом (В.О.Сухомлинський) у майбутніх вчителів математики, фізики, трудового навчання, образотворчого мистецтва та ін. пов'язується з досконалим опануванням нормами української літературної мови, оволодінням її стильовими тонкощами. Тому значна увага у Криворізькому державному педагогічному університеті приділяється дисципліні „Українське ділове мовлення”, яка вивчається саме на факультетах нефілологічного напрямку, що, у свою чергу, визначає специфіку роботи викладача: необхідність детального висвітлення питань сучасної ділової мови в рамках досить обмеженої кількості навчальних годин.

Упродовж 2000 – 2003 років нами успішно апробована і вдосконалена поетапна система роботи з вивчення курсу „Українське ділове мовлення”, яка викладена у навчально-методичних рекомендаціях [5].

Перший етап – це система теоретичних питань для самостійного опрацювання, які спрямовані на повторення та поглиблення знань студентів з фонетики, графіки, орфоєпії, морфології, синтаксису. Завдання спираються на шкільні знання студентів-першокурсників, тому не мають глобального характеру. Майбутні вчителі знайомляться зі структурою документів різних видів, порядком їх складання та оформлення, а також питаннями щодо загальних вимог до усного ділового мовлення. Наприклад:

1. Особливості вживання прийменників у документах та шляхи подолання помилок при їх використанні.
  2. Особливості слововживання у документах (урочисті слова, терміни, професіоналізми, застарілі слова, неологізми, синоніми, пароніми в ділових паперах).
  3. Поняття “розщеплення присудка” та причини його виникнення.
  4. Договір (угода) та типи договорів; мета і особливості укладання договорів. Вимоги до тексту договору.
  5. Індивідуальне і соціальне у виробленні українського інтелігентного мовлення.
  6. Дотримання основних комунікативних ознак культури мовлення вчителя (точність, логічність, чистота, образність, виразність).
  7. Вимоги технічної естетики. Телефонна розмова.
  8. Підготовка до публічного виступу (стадії, джерела, план виступу, тези).
- У такій спосіб студенти мають на основі базових шкільних знань опанувати особливостями ділового українського мовлення.

Другий етап включає практичні завдання для домашньої самостійної роботи. Це можуть бути завдання усного чи письмового характеру. Наприклад:

Перекласти текст офіційно-ділового стилю, зробивши переклад з російської на українську мову.

Ознайомитись з основними реквізитами документів та правилами їх оформлення; підготувати зразки документів (за власним вибором).

Визначити типи текстів за метою висловлювання, назвати їх ознаки.

Класифікувати документи за ознаками.

Подані іменники записати у формі родового та давального відмінків однини, скласти з ними речення, включити у документи.

Вивчити визначення документів, ознайомлення з поданими зразками.

Записати форми звертання, які є загальноприйнятими при листуванні. Як треба у листуванні зазначити звання адресата, вказувати його професію?

Вибрати правильний варіант оформлення документа.

Вивчити терміни та їх значення, відтворити їх по пам'яті.

Відредагувати речення, виправити лексичні помилки та пояснити їх вплив на „милослівність” мови.

Підготувати усну доповідь на тему “Якби я був керівником...”

Скласти план диспуту на тему “Релігійне виховання: чи потрібне воно у середній школі”: (на основі статті: Таратрайцев З.З., Релігійне виховання в освіті Європейських країн // Шляхи освіти. – 2001. – № 2. – С. 25-28).

Написати замітку до газети на тему освіти, школи, навчання та інші.

Отже, завдання другого етапу мають закріпити теоретичні знання студентів на практиці.

Третій етап – завдання для аудиторної роботи, які ми уклали таким чином, щоб вони, в ускладненому варіанті, поглиблювали знання першокурсників з певної теми. А саме:

Виправити помилки у розміщенні та оформленні реквізитів документів.

Скласти лист-запит на отримання пробної партії товару; лист-відповідь, супровідний лист до рекламного проспекту; лист-прохання надіслати необхідні підручники, лист-нагадування і попереджування про наступні юридичні дії.

Вивчити фрази на позначення запрошення та прохання.

Написати договір чи трудову угоду.

Написати акт передачі матеріальних цінностей однією особою іншій.

Ділова гра “Нарада”.

Ділова гра “Службова телефонна розмова”.

Підготувати (на вибір) текст промови (ювілейна, агітаційна).

Підібрати з газети „Освіта” та прокоментувати статті, в яких порушуються актуальні проблеми навчання, виховання, взаємовідносин учителя та учня, етики та естетики ділового мовлення.

Підготувати фрагмент уроку „Це цікаво знати” (на основі підручника за фахом).

Отже, працюючи з майбутніми педагогами, маємо пам'ятати глибокі й мудрі слова В.О.Сухомлинського про те, що й навчання, й виховання стає немічним, безсилим, якщо забуваємо, що в нашому розпорядженні існує „єдиний тонкий і надійний, всесильний і гострий інструмент – слово...” [4, 597].

Використана література:

1. Богуш А. Витоки виховання мовної особистості вчителя у спадщини В.О.Сухомлинського // Поч. школа. – 2003. – № 9. – С. 27-34.
2. Єрмоленко С.Я. Мова як суспільне явище. Державотворча функція мови // Укр. мова і літ-ра. – 1999. – № 7. – С. 13-17.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987.
4. Сухомлинський В.О. Слово про слово. Вибр. твори у 5-ти т., Т.5. – К.: Рад. школа., 1977.
5. Українське ділове мовлення. Навчально-методичні рекомендації (матеріали до практичних занять) / Укл. Білоконенко Л.А. – Кривий Ріг, 2003.

Анотація

Стаття посвячена проблеме языковой подготовки будущих учителей нефилологических факультетов, поиску новых подходов, разработке и внедрению форм и методов работы, которые способствуют становлению высококвалифицированных специалистов.

Авторы предлагают поэтапную систему работы по изучению делового украинского языка, которая включает блок теоретических вопросов и комплекс практических заданий.

Бодрова Т.О.
НПУ імені М.П.Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ НА ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Сучасна національна школа прагне до виховання громадянина, спроможного взяти участь у розбудові української держави, утвердженні рідної мови у всіх ділянках суспільного життя, відродженні й примноженні національної культури. Реалізація важливих завдань навчання й виховання підростаючого покоління, формування самого вчителя як носія морально-естетичних вартостей народу багато в чому залежить від формування готовності до професійної діяльності в цілому та до спроможності виховувати учнів на кращих зразках української музичної культури зокрема. Знання національних музично-педагогічних джерел минулого, здатність використовувати їх у самостійній практичній роботі є необхідною умовою професійного становлення педагога-музиканта, фактором його готовності до музично-педагогічної діяльності.

Готовність до професійної діяльності дає можливість молодому педагогу